

BOZZAY RÉKA

egyetemi docens

DE BTK Néderlandisztika Tanszék

<https://orcid.org/0000-0002-3057-000X>

bozzay.reka@arts.unideb.hu

MATRICULA OLOMOUCKÉ UNIVERZITY,
MATRIKULA DER OLMÜTZER UNIVERSITÄT
(1636–1637) (1652–1729) 1–2. KÖTET

Vladimír Spáčil, Libuše Spáčilová (eds.)

Univerzita Palackého Olomouci, 2023. 805 lap és 547 lap

A reformáció terjedése számos közép-európai országban arra készítette a katolikus egyházat, hogy olyan új iskolákat hozzanak létre, melyek felvehetik a versenyt a protestáns oktatással. Morvaországban Olmütz városa vette ki a részét az ellenreformációs küzdelmekből. A város püspöke jezsuitákat hívott az egyház fenntartásában lévő iskola irányítására, akik 1566-ban érkeztek meg a városba. Ebből az évből ismert a spanyol származású rektor neve is (Hurtado Pérez), aki a jezsuiták kollégiumának élén állt. Még ugyanebben az évben megkezdődött a gimnázium első négy évfolyamán a tanítás. Az olmützi püspök nagyratörő terveket dédelgetett, szerette volna, ha az oktatás legmagasabb szintje is megvalósul, elindul a filozófia és teológia oktatása. A jezsuita iskolát végül II. Miksa 1573. december 22-én kelt rendelete emelte egyetemi rangra. A következő kétszáz évben számos hazai és külföldi diák is itt végezte tanulmányait. Az egyetemet, a papi szemináriumot, a konviktust és a könyvtárat végül Mária Terézia parancsára 1778-ban Brünnbe helyezték át. Ezzel a lépéssel az egyetem kora újkori története le is zárult, mert bár 1782-ben a szeminárium visszakerült Olmützbe, már csak líceumi rangot kapott. A líceumot végül 1827-ben császári határozattal emelték vissza egyetemi rangra.

Az egyetem első alapításának 450. évfordulóját ünnepelte 2023-ban. Egyetemtörténetek számára mindig nagy öröm, amikor egy jubiláló egyetem az évforduló alkalmából új kiadvánnyal jelentkezik. Libuše Spáčilová germanista–történész, illetve férje, a levéltáros–történész Vladimír Spáčil szerkesztésében jelent meg az Olmützi Egyetem Matriculája (Matricula olomoucké univerzity, Matrikula der Olmützer Universität

Beérkezett: 2024. 02. 15.

Közlésre elfogadva: 2024. 05. 15.

Copyright GERUNDIUM

[1636–1637] 1652–1729) két kötetben. Az első kötet a matrikulák átíratra, míg a második kötet a regisztereket tartalmazza. A szerzőpáros 2016-ban adta ki az Olmützi Egyetem legrégebbi matrikuláját (Nejstarší matrika olomoucké univerzity. Die älteste Matrikel der Olmützer Universität [1576] 1590–1651), melynek kiadási elveit követte az újonnan megjelent két kötet is. Különösen hasznos, hogy a szerzők a cseh nyelvű köszöntőket és a bevezetést németül is megjelentették, mivel így a könyvek sokkal szélesebb olvasótáborra tudnak elérni, és külföldi kutatók számára is érthető és világos a kötetek szerkesztési elve.

Az első kötetben a szerzőpáros cseh és német nyelvű előszavát az Olmützi Egyetem rektorának és a Bölcsészettudományi Kar dékánjának kétnyelvű köszöntője, majd a szerzők bevezetője követi, melyet igen körültekintően állítottak össze. Az első nagyobb fejezetben az olmützi jezsuita oktatás kezdeteit és fejlődését tekintik át 1566 és 1619 között, amikor a jezsuita kollégium egyetemmé alakul át. Magyar szempontból is érdekes a fejezet, hiszen már a kezdeti években jelentős számú magyar diák (759) fordult meg Olmützben, akik magyar, erdélyi származásúak voltak, illetve jelentős volt a Királyi Magyarország területéről származó szlávok aránya is. Az egyetem széles beiskolázási körét is igazolja, hogy tizenöt Észak-Európából származó nemes számára az egyetemen külön papi szemináriumot hozott létre (collegium nordicum), melynek feladata az volt, hogy az északi és keleti országokba (Svédország, Norvégia, Dánia, Poroszország, Livónia, Oroszország, Lengyelország és Magyarország) misszionáriusokat küldjön. A hallgatóik között nemcsak északiak voltak – bár ők voltak többségben –, hanem alapításának évében már hat magyar hallgatóról is tudni lehetett. Ebben az első nagyobb periódusban alapították az egyetemi karokat (teológia és filozófia), illetve ekkor jött létre a könyvtár, mely elsősorban magánszemélyek adományából állította össze gyűjteményét. A könyvtár a város svéd megszállása idején szenvedett nagy veszteségeket, 1647-ben mintegy száz kocsinyi könyvet vitt magával a katonaság hadizsákmányként.

A következő nagy fejezetben az olmützi jezsuita oktatás virágkorát és hanyatlását tárgyalják a szerzők 1621 és 1773 között. A 17. század első felében többször is félbeszakadt a tanítás az egyetemen a háborús körülmények, a pestisjárvány, majd a svéd megszállás következtében. Bár a vesztfáliai békét 1648-ban aláírták, mely a harmincéves háború végét jelentette, mégis a svéd csapatok csak 1650-ben hagyták el a várost. A háború következtében a városi lakosság száma, így az egyetemre beiratkozó helyi ifjúság aránya is jelentősen visszaesett, szemben a sziléziai és lengyel nemesség és a környékbeli más morva települések fiaihoz képest. A háború után egy újfajta nemesség alakult ki Olmützben, mely katolikus és császárhű volt, továbbá németül beszélt. A nemesség már nem elégedett meg a kizárólag filozófiai és teológiai képzéssel, így 1697-ben létrehozták a jogi fakultást is. A 17. század második fele és a 18. század első fele jelentette az egyetem virágkorát, ekkor volt a legtöbb beiratkozó is, 1743-ban 488 diák. A nagyszámú diáksereget új épületekben helyezték el, melyeket a 17. század utolsó negyedében kezdtek el építeni. A jezsuitáknak saját birtokaik is voltak

Morvaországban. A diákok 6-7 évesen kezdték tanulmányaikat a jezsuita iskolában, majd 17-20 évesen teológiai képzésüket. Jelentős változás az egyetem életében Mária Terézia idején következett be, amikor számtalan reformot hajtottak végre, többek között Gerard van Swieten, a királynő udvari orvosa segítségével. A korszak végén az egyetem korábbi formájában meg is szűnt létezni.

A harmadik nagy fejezet a tudományok fejlődését mutatja be az egyetemen. Ahogy a jezsuitáknál egyébként is szokás volt, a tanáraik az oktatást is egyfajta missziós munkának tekintették, és számos helyen megfordultak életük során. Így az Olmützben tanító természettudósok is Európa különféle országaiból származtak. Voltak köztük flamandok, osztrákok, sziléziaiak, de Olmütz sem volt karrierjük végállomása, így volt, aki Spanyolországba, sőt egy szerzetes kínai misszióba ment tovább. Az egyetem maga is nevelt ki neves tudósokat, akik közül lett professzor Prágában, más a cseh nyelv védelmezőjeként szerzett magának hírnevet a későbbiekben.

A negyedik témakör az olmützi egyetem matrikuláit tárgyalja. A szerzők – ahogy arról fentebb már volt szó – 2016-ban jelentették meg az egyetem legrégebbi matrikuláját. Ez a forrás a brünni levéltárban található. A matrikula nem teljes, mivel az első tizenegy oldalon található 1576–1590 közötti adatok hiányoznak. Erről a régi matrikuláról készült 1640-ben egy átirat, az ún. *Matricula*, melyből a hiányzó 14 évre vonatkozó adatokat a szerzők a legrégebbi matrikula kiadásakor átvették. A 2023-as kiadvány az 1640-ben, a jezsuita rend 100 éves jubileuma tiszteletéből megkezdett matrikulának a kiadása. Ez a kézirat az olmützi levéltár opavai fiókjában található. A matrikula első 216 oldala egy szerző másolata, melyben a legrégebbi matrikulából már hiányzó beiratkozási és doktorálási adatokat tartalmazza 1576–1589 között, illetve 1590 és 1641 közötti bejegyzéseket. 1641-ben a bejegyzések beiratkozási, 1642-től a keresztnevék ábécérendjében következnek. 1609-től évfolyamok szerint írták be a diákokat, kezdve a legmagasabb osztállyal, illetve a nemesekkel, akiknek neve mellett megjelent a nobilis bejegyzés. Néha a beiratkozás után a diák további iskolai előmenetelét is feljegyezték, vagy ha a diákot valamiért kicsapták. A diákok származási helyét is feltüntették a nevek mellett. Ahogy a szerzők is megjegyzik, az *Ungarus* kifejezést etnikai és földrajzi értelemben is használták, a *Panonius*, illetve *Slavus/Sklavus* kifejezéssel a szlovákokra utaltak. Bár, itt a szerzők is úgy gondolják, hogy a szlovák etnikumúakat értették a *Panonius* alatt, míg a *Slavus/Sklavus* valamilyen szláv etnikumot jelölt. Hasonló nehézséget jelent a *Croata* kifejezés is, mely Horvátország lakóját vagy etnikumot is jelölhetett.

Az utolsó nagy fejezetben a szerzők az olmützi matrikulák eddig megjelent kiadásait tekintik át. Magyar szempontból igen érdekes, hogy az első legrégebbinek vélt részkiadvány Hellebrandt Árpádtól származik, aki 1888-ban a Történelmi Társaság adta ki a magyarok névsorát. Ez a munka a nyelvi korlátok miatt nem igazán volt ismert a cseh nyelvterületen, csak 2010-ben egy szlovák kutatónő hívta fel rá a figyelmet, megjegyezve, hogy az olmützi egyetemnek a bécsi mellett igen fontos szerepe volt a katolikus magyar értelmiség képzésében. Különösen is a magyar főnemesség körében volt népszerű

az olmützi iskola. Az eddigi legteljesebb kiadása a matrikulának 1929-ben készült el, ahol a szerző ugyancsak a két matrikula anyagát dolgozta össze, de erre vonatkozóan a bevezetőben nem tett említést. František Cínek munkája sok hibát, félreolvasott személy- és helyneveket tartalmazott, így ezek a hibák a későbbi egyetemtörténeti kiadványokba is átkerülhettek. Később csak részfeldolgozásai készültek a matrikulának, egy-egy területről származó diákok adatait gyűjtötték össze.

Az első kötet további része maga a *Matricula* átirata, követve az eredeti latin nyelvű szöveget. A kéziratban olykor nem voltak jól olvashatóak egyes adatok, így azt a szerzők a tudományban elfogadott módokon jelölték. A kiadvány már így is értékes lenne, de a szerzők igazi érdeme a második kötet összeállítása volt. Ebben a kötetben ugyanis a beiratkozottak családneve, országa, illetve települése szerint is lehet keresni. Ez az egyetemtörténészek számára óriási könnyebbséget jelent a kutatásban. Az, hogy a kiadványaikat online is elérhetővé tették a <https://matricula.upol.cz/en/> oldalon, egészen kiválóan felhasználhatóvá tette a köteteket. A szerzőknek ezúton is szívből gratulálok a munkájukhoz!